

Lägesrapport Folkhälsa 2

Värmland efter covid-19-pandemin

Juni 2020

Förord

Lägesrapport Folkhälsa ger exempel på hur samhällsförändringarna som sker till följd av covid-19 påverkar, eller kan komma att påverka, befolkningens liv och hälsa.

Syftet är att belysa hur Värmland gemensamt kan tänka, förbereda sig och agera för att främja hälsa, förebygga ohälsa och rädda liv också då de akuta sjukvårdsinriktade åtgärderna är över.

Elisabeth Kihlström, ordförande Kultur- och bildningsnämnden
Henrik Svensson, utvecklingsdirektör

Bakgrund

Sedan april 2020 pågår ett analysarbete inom Region Värmland, med syfte att belysa vilka kortsiktiga och långsiktiga konsekvenser som samhällsförändringarna - till följd av covid-19 - har fått eller kan komma att få på folkhälsan i Värmland. Störst fokus läggs på de smittbegränsande åtgärdernas effekter. Analysen ska bidra till planering av åtgärder för att förebygga negativa, långsiktiga konsekvenser. Slutrapporten, som tidigare planerades vara klar till midsommar, kommer att publiceras i slutet av augusti 2020, då uppdraget nyligen utökats.

Detta är den andra Lägesrapport Folkhälsa som tagits fram. Denna lägesrapport har, i högre grad än tidigare lägesrapport, fokus på den värmländska befolkningen.

Pandemin har medfört globala effekter som världen sällan, eller aldrig, tidigare sett. Kunskapsläget är inte självklart och möjligheterna att förutse utvecklingen framåt är begränsade. Tolkning av enskilda rapporter, iakttagelser och erfarenheter ska därför ske med försiktighet.

Nya förutsättningar för folkhälsan i Sverige och Värmland

- Folkhälsa avser hela befolkningens hälsotillstånd. Hälsan i Sverige är god, men ojämnt fördelad, och förutsättningarna för god hälsa skiljer sig åt mellan olika grupper i befolkningen. Detta gäller även Värmland.
- Till följd av covid-19-pandemin har en mängd åtgärder vidtagits för att förhindra snabb smittspridning. Individer såväl som organisationer anpassar sig efter de nya förutsättningar som har uppstått.
- En mängd hälsofrämjande arenor och aktiviteter har begränsats kraftigt, vilket medför att skyddsfaktorer som vi normalt har tillgång till minskar och allvarliga riskfaktorer ökar.
- Detta påverkar liv och hälsa generellt, med störst negativ effekt i utsatta grupper.
- I de nya förutsättningarna uppstår också positiva effekter som kan komma att gynna folkhälsan på sikt, givet att samhället hittar sätt att behålla och främja dem.

Utgångsläge

- Befolkningen i Värmland bestod av 282 342 personer i november 2019.
- Medelåldern i den värmländska befolkningen är 43,7 år, alltså högre än rikets 41,3 år. Medelåldern är högst i Hagfors (48,3 år) och lägst i Hammarö (40,5 år).
- Ofrivillig ensamhet är en av de riskfaktorer som befaras ha ökat till följd av de restriktioner som vidtagits i samband med pandemin. År 2017 svarade 7 % av personer 70 år och äldre att de besväras av ensamhet dagligen eller flera gånger i veckan.
- Den ekonomiska utsattheten befaras också öka. År 2017 uppgav 7 % av personer 18 år och äldre att de vid flera tillfällen under de senaste 12 månaderna haft svårigheter att klara de löpande utgifterna för mat, hyra, räkningar med mera. Samma år var det 14 % i åldern 18-69 år som svarade ja på frågan: "Är du orolig för att förlora ditt arbete inom det närmaste året?"

Källa: Uppgifterna kommer från [SCB](#) samt från Region Värmlands senaste befolkningsundersökning Liv & hälsa 2017, där 6 210 värmlänningar besvarade frågor om livsvillkor, levnadsvanor och hälsa.

Utgångsläge

- Självrapporterat allmänt hälsotillstånd är ett mått på generellt hälsotillstånd i en befolkning. Sju av tio vuxna i Värmland angav 2017 att de har bra eller mycket bra hälsa.
- Gott psykiskt välbefinnande rapporteras i högre grad av män (82 %) än av kvinnor (72 %) i Värmland, enligt data från 2017. Samtidigt har suicidtalet (antal självmord per 100 000 invånare) för män i Värmland länge legat högre än för både kvinnor i länet, och för män i riket.
- På uppdrag av Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap följer undersökningsföretaget Kantar Sifo befolkningens syn på framtiden med hänsyn till situationen med covid-19-smittan. En majoritet (69 %) av de 7 386 som besvarat frågan sedan den började ställas under våren ser ljust på framtiden. Något fler män ser mörkt på framtiden (25 %) jämfört med kvinnor (20 %). Några tydliga ålderskillnader framgår ej.
- Ovanstående kan sättas i relation till värmländska siffror från 2017 där andelen i Värmland (18-69 år) som ser positiv eller mycket positiv på framtiden för egen del var 75 % bland män och 76 % bland kvinnor.

Observationer om barns livsvillkor

- Barn kan vara utsatta för otrygghet på olika nivåer under pandemin. Den första nivån handlar om direkt otrygghet vilken innefattar att barn som utsätts hemma, i större grad isoleras med sin förgräpore på grund av att samhället delvis stängts ner. Den andra nivån av otrygghet handlar om att barnen mister kontakten med trygga vuxna i sin omgivning. Den tredje nivån av otrygghet som barn kan utsättas för, är att de uppmuntras att spendera mer tid på nätet, vilket ökar risken för grooming* och sexuella övergrepp.
- Skolfrånvaron har ökat nationellt, och socioekonomiskt utsatta områden har en generellt sett högre elevfrånvaro. Karlstads och Arvikas kommunala skolor hade ett genomsnitt på drygt 30 % frånvaro under vecka 12.
- Sundstagsgymnasiet i Karlstad har samtidigt konstaterat en ökad närvaro. Den främsta anledningen tror man är att eleverna inte behöver transportera sig till skolan. Distansundervisningen tycks passa bättre för elever som i vanliga fall har hög frånvaro.

Observationer om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR)

- RFSU, RFSL och Riksdagens SRHR*-nätverk larmar om risken för att sexuell, reproduktiv hälsa och rättigheter hotas när allt fokus och resurser hamnar på covid-19. Även idéburen sektor har larmat om ökad risk för våld i nära relationer. Detta har redan visats i länder där restriktionerna har varit strängare och det har införts karantän.
- I Region Värmland har alla ungdomsmottagningar (UM) stängt sina drop-in tider tillsvidare, detta gäller även nationellt. Däremot har UM nu fått fler online-tider, dels via UM online och Region Värmland-appen. Dessa har dock sina begränsningar fortfarande, bland annat har inte de digitala möjligheterna kommunicerats tillräckligt och på digitala arenor där ungdomar kan befinna sig/söka vård, enligt uppgifter från UM-personal.

*Riksförbundet för sexuell upplysning, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter samt nätverket för Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

Observationer från skola och socialtjänst

- En enkät har skickats från Region Värmland till socialchefer och skolchefer i länets kommuner. Enkäten besvarades den 8-25 maj och genererade 29 svar. Fördjupad analys av uppgifter från enkäten presenteras i slutrapporten. Nedan följer några korta nedslag.
- De teman som framkommer i enkätsvaren kan ofta kopplas till farhågor om psykisk ohälsa och omfattar bland annat ekonomisk utsatthet, frånvaro i skolan, familj och hemmiljö, minskade kontaktytor som skapar minskad insyn, anhörigperspektivet, samt äldre och därtill kopplad ensamhet, isolering och ångest.
- Både socialtjänst och skola lyfter att den fysiska distanseringen minskar kontaktytorna och gör att man förlorar/riskerar förlora i kvalitet, kontakt, eller insyn. Samtidigt lyfts vilka fördelar de snabbt införda digitala verktygen har haft, där en sådan ur skolans perspektiv, är att för vissa grupper av elever fungerar digital undervisning bättre. Det finns dock en uttalad farhåga att fler barn och unga inte ska nå skolans kunskapsmål och de konsekvenser det kan komma att få. Ej fullföljd skolgång är en av de starkaste riskfaktorerna för framtida ohälsa och utanförskap.

Observationer från skola och socialtjänst

- En oro som lyfts vad gäller familj och hemmiljö är hur barn påverkas om deras föräldrar hamnar i arbetslöshet/utanförskap och kanske t o m missbruk. Våld i nära relationer eller våld i hemmet lyfts också, främst utifrån farhågor framåt. En person skriver att:
”Barn och ungdomar riskerar särskilt att bli utsatta för våld men också omsorgssvikt. Kvinnor bedömer vi är särskilt utsatta för våld i nära relationer där också barn kan bli vittne till detta.”
- Nedstämdhet, ångest, oro och psykisk ohälsa hos äldre i samband med nedstängning av dagligverksamhet och äldreboenden nämns av en majoritet av kommunerna som konsekvenser eller möjliga konsekvenser av pandemin. En person beskriver: *”Ensamhet och nedstämdhet p g a frånvaron av nära kontakt med närstående och stimulans via dagverksamheter som de tidigare kunnat ta del av.”*

Observationer från idéburen sektor

- En enkät har skickats från Region Värmland till personer som är regionala aktörer inom det sociala området i den idéburna sektorn . Enkäten besvarades under den första halvan av maj och genererade 38 svar. Korta nedslag från den första analysen följer nedan.
- Negativa effekter som lyfts på kort sikt är exempelvis inställda aktiviteter, social isolering, oro, ångest samt ökad risk för våld. På längre sikt ses bland annat risk för trauma, sekundär viktimisering, fysisk och psykisk ohälsa, utanförskap, digitalt utanförskap, stillasittande, minskat stöd i sin sjukdom och ytterst dödsfall.
- Två svar som har inkommit:

”En stor andel av våra funktionshindrade medlemmar hade redan innan pandemin begränsade sociala aktiviteter. Ensamhet och isoleringen har ökat pga. restriktionerna. Många medlemmar tillhör någon riskgrupp.”

”Här ser vi egentligen främst risk för att våra frågor hamnar väldigt långt ner på agendan generellt. Kraven på det förebyggande arbetet mot diskriminering t.ex. tror vi inte kommer vara prio när detta är över. Det gör att risken för diskriminering ökar. Risk för att ”vi och dom”-tänk får ökat fäste om inte vi jobbar aktivt för att motverka det.”

Observationer från idéburen sektor

- Positiv påverkan för målgrupper som ses gäller till exempel ökad tolerans för olikheter, ökad inkludering, digital träning och vana, bättre hygien, bättre luft och närmiljö, samt verksamhetsutveckling och ökad långsiktighet.
- Behov hos målgrupper på kort sikt inkluderar att synliggöra grupper, tillgång till information, omställning, skapa förutsättningar för nya sätt att mötas, vård och omsorg, hygien, samt stöd.
- Behov som lyfts på lite längre sikt är bland annat att återskapa rutiner och struktur, fortsatt synliggöra utsatta grupper, ekonomi och finansiering av verksamhet, social stimulans, anpassade aktiviteter, digital förmåga, reflektion kring vad som hänt, stöd och krisstöd, samt vård och omsorg.

Länkar till hjälp och stöd

[Folkhälsomyndighetens samlade information](#) till dem som känner oro eller vill veta hur man kan ta hand om sin egen och andras psykiska hälsa under denna tid.

[Förteckning över olika stödlinjer](#) för privatpersoner, som erbjuds av föreningar och organisationer.

[Förteckning över olika patient- och närståendeföreningar.](#)

[Samlad information, råd och tips kring psykisk hälsa i kristider.](#) Råden är anpassade för olika målgrupper och behov.

[Sammanställning över evidensbaserade resurser och metoder](#) för att hantera möjliga negativa effekter på den psykiska hälsan och för att stärka det psykosociala välbefinnandet.

Telefonlinje för information och allmänna frågor om coronaviruset på arabiska, dari/persiska, somaliska, tigrinja, amarinja och ryska. Telefonnummer 010-831 80 10, öppet vardagar kl 9-12 och 13-15.

anna.sandberg@regionvarmland.se
sofia.nordstrom@regionvarmland.se
hanna.weimann@regionvarmland.se